

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput XVII. Num Spiritus Sanctus à Patre, Filioque procedat?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83642](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83642)

fenſu accipiendum hoc verbum in 1. ad Cor. liquet, quod illic το πνεῦμα, Spiritus, ſcrutari dicitur etiam βάθος τοῦ Θεοῦ, profunda Dei; nimirum conſilia occulta, & altitudinem ſapientię Dei, cujus vię, & reſeſſus ſunt creatis mentibus inveſtigabiles.

4. **Objectio 3.** Opp. 3. In 1. ad Corinth. 14. 32. hæc habentur: *Spiritus Prophetarum Prophetis ſubjecti ſunt.* Spiritus prophetarum eſt Spiritus Sanctus, quo inſpirante loquebantur Prophetę. Igitur Spiritus Sanctus hominibus ſubjectus eſt.

Solutio Reſp. diſt. majorem. Spiritus Prophetarum humanus, nempe mens Prophetarum, quę Spiritu Dei afflante agebatur, concedo; Spiritus Prophetarum, ſcilicet Spiritus Dei, qui Prophetarum mentem illuſtrabat, nego ſubjectum eſſe Prophetis. Loquitur Apoſtolus de Spiritu Prophetarum humano: quod conſtat tum quia πνεῦματα abſque articulo legitur, tum quia pluralis eſt numeri, cum Spiritus Dei unus ſit. Spiritus autem Prophetarum ſubjecti ſunt Prophetis, primo quia unius aut alterius doctrina iudicio Eccleſię ſubjecta eſt. Deinde quia divinitus afflati ſuę poteſtatis ſunt, neque ad inſtar Pythonicorum tanquam dementes agitantur; ut de Sybilla Virgilius:

At Phæbi nondum patiens inmanis in antro

Bacchatur Vates, magnum ſi pectore poſſet

Excuisse Deum.

Opp. 4. Spiritus Sanctus mittitur à Filio; ergo eſt Filio minor. Reſp. diſt. cum ſolutione. Mittitur per imperium, ut ſervus à Domino, nego: per originem, concedo. Vide infra cap. xx.

Opp. ultimo. Spiritus Sanctus non eſt neque genitus, neque ingenus: non genitus, quia genitum eſſe convenit Filio, non ingenus, quia eſſe ingenum proprium eſt Patris. At qui non eſt genitus, neque ingenus, non eſt Deus. Ergo &c.

Solutio. Reſp. diſt. majorem Spiritus Sanctus non eſt Ingenitus, quatenus ἀγέννητος ſignificat non factum nec creatum, nego. Non eſt Ingenitus, prout ἀγέννητος ſignificat Perſonam, quę à nulla alia procedit, conc. Vide cap. xii. ad v. Falla quoque eſt minor propoſitio, quia præter Perſonam Ingenitam quę non habet ab alia originem, & perſonam genitam, quę eſt ab una, datur Perſona, quę eſt à duabus ſimul, & peculiari quadam ratione appellatur PROCEDENS, ut diximus cap. xiv. ad penultimum Wolzogenii argumentum. Atque hæc de ſuprema illius divinitate, de quo Nazianzenus in Carm. latine reddito:

Nec rursus deitate carens, ab eaque remotus,

Sed Patri, & Nato unigeno par prorsus honore.

C A P U T XVII.

Num Spiritus Sanctus à Patre, Filioque procedat?

S U M M A R I U M.

1. Status quæſtionis.

2. 3. 4. & 5. probatur, Spiritum Sanctum à Patre, filioque procedere.

à num. 6. uſque ad 11. idem præter quatumdam Græcarum reſponſionum reſutationem per alias adhuc rationes ſtabilitur.

1. **Proceſſio Spiritus S. à Patre Filioque.**

MAGNUM verſatur Latinos inter, Græcoſque de proceſſione Spiritus Sancti à Filio diſſidium, his, non quidem omnibus, ſed levioribus tantum & Schismaticis, aſſerentibus à ſolo Patre procedere, illis propugnantis originem habere ab utroque. Atque erroris Græcorum auctor creditur Theodoretus, qui in Conſutatione 1x. Anathematismi Cyrilli ait, quod dicere Spiritum Sanctum ita proprium Filii, ut ex Filio, aut per Filium extantiam intelligatur habere, id impium eſt, ac blaſphemum: quamquam Theodoretus facile poteſt excuſari, ut poſtea dicam.

Non ſemel ſopitus jam error fuit à Græcis inſtauratus. Ventilata fuit hæc quæſtio Pipino Francorum rege, & definita in Synodo habita in villa Gentilico prope Lutetiam anno 1027. Tum vehementius exagitata adverſus Latinos ab inſaſore Sedis Conſtantinopolis Photio Spadone circa annum 863. quem hominem totius Orientis exitio natum an. 869. Synodus octava damnavit. Decertarunt iterum Græci cum Latinis Urbano II. Pontifice an. 1097. eosque in Concilio Barenſi compeſcuit S. Anſelmus Cantuarienſis Epiſcopus; qui & magnum ſibi nomen comparavit, & ſingu-

singularem pro Catholica fide navavit operam. Postea sub Innoc. III. ad Ecclesiam Romanam communionem in iv. Lateranensi Synodo redierunt Græci, & sedata contentio est. At relapsi quamprimum in antiquum errorem. Concordiam rursus inierunt Imperante Michale Paleologo, & sedente Gregorio X. an. 1274. & rursus in pristinum schisma, erroremque relapsi. Pugnarunt interim adversus domesticos viri suorum Scriptorum laudibus celebratissimi Joannes Beccus, & Nicephorus Blemmydes, de quibus plura Petavius lib. vii. cap. i. Tandem anno 1439. in Florentino Generali Concilio controversia finita est, & Græci Patres Catholico dogmati subscripserunt, uno excepto Marco Ephesio, cujus opera plures quidem subornati ad antiquum errorem sunt regressi, sed nulla publica fide fuit deinceps universa Græcorum Ecclesia labefactata. Dixi autem *publica fide*, quoniam licet magna ex parte Orientalis Ecclesia antiquum modo tueatur errorem; sunt tamen Græci complures, qui Orientalibus Patriarchis minime obtemperant, sed cum Romanis rectæ fidei confessione communicant. Hanc utriusque Ecclesie communionem meritis beati Nicolai Tolentinatis acceptam refert Eugenius IV. quod etiam exprimitur in Ecclesiastico hymno:

*Exorta ab annis schismata
Pelluntur ima ad tartara:
Græci à Latinis diffusi
Junguntur uno federe.*

2. PROPOSITIO: Spiritus Sanctus à Patre, Filioque procedit.

Argumentum i. ex Scriptura. Triplici argumentorum genere hæc propositio probatur, Scripturis, auctoritate Patrum, ratione. Atque ex Scripturis hæc depromuntur. I. Spiritus Sanctus appellatur Spiritus Filii, ad Galat. iv. 6. *Misit Spiritum filii sui in corda vestra.* Act. 16. *Non permisit Spiritus Jesu.* Joan. xiv. 17. *Spiritus veritatis*, id est ipsius Filii, qui est via, veritas & vita. At appellari nequit Spiritus Filii, nisi hoc titulo, quod à Filio procedat. Ergo Spiritus Sanctus procedit à Filio. Prob. minor. Spiritus Sanctus aut nuncupatur *Spiritus Filii* quod sit Filii Sanctitas extrinsecus ingrediens & adventitia, aut quod sit eidem Filio Consubstantialis, (quomodo audio recentiores Græcos reponere,) aut Filii instrumentum, & virtus, aut denique quia à Filio habet esse. Non enim video quo alio titulo *Spiritus Filii* possit appellari. Sed Spiritus Sanctus non dicitur.

R. P. Berti Theol. Tom. II.

tur *Spiritus Filii*, quod sit illi adventitius, ut in iis evenit qui ejus munere sanctificantur; neque quod sit Filii instrumentum, & virtus accidentalis: quæ duo Græci fatentur. Rursus non dicitur *Spiritus Filii* eo quod sit Filio Consubstantialis; quippe diceretur etiam ipse Filius Spiritus Sancti propter Consubstantialitatem: quod cogitatu absurdum est. Ergo remanet quod Spiritus Sanctus dicatur *Spiritus Filii* propter relationem originis, & quia ab illo procedit.

Præterea Christus Dominus Joan. xx. 22. insufflavit dicens: *Accipite Spiritum Sanctum.* Cur autem insufflavit, nisi ut ostenderet à se Spiritum Sanctum procedere, quomodo corporeus halitus ab ore alicujus emittitur? Legite Augustinum Tract. 121. in Joan. & lib. 3. contra Maxim. cap. 14.

Tercio probatur; nam Spiritus Sanctus mittitur à Filio; Ergo à Filio procedit. Ant. constat ex cap. xvi. Joannis 7. *Si autem non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.* Prob. conseq. I. Quia hic est ordo naturæ Divinæ, ut qui à nullo est, à nullo mittatur, ut probatur in Epist. ad Scrap. S. Athan. & lib. 4. de Trinit. cap. 19. S. P. Augustinus. Si ergo Spiritus Sanctus à Filio mittitur, à Filio procedit. II. Quia probatur Filium à Patre procedere, quia de ipso scriptum est, *Misit Deus Filium suum factum ex muliere, & Exiit à Patre, & veni in mundum, atque, Evangelizare pauperibus misit me, &c.* III. Quia ille, qui ab alio mittitur, debet ab eo aliquam potestatem recipere, aut saltem mandatum ac præceptum. At Spiritus Sanctus, qui fatentibus adversariis Deus summus est, non accipit à Filio mandatum, quod nota sit subjectionis. Recipit ergo potestatem, quæ à Divina substantia nequit esse distincta. Neque aliud respondere possunt Græci, nisi Spiritum Sanctum, qui à Filio mittitur, esse sanctificationis gratiam, non Divinam Personam. Quæ responsio & supra impugnata est, & hoc eodem argumento rejicitur, quandoquidem misit Filius Spiritum Sanctum, qui à Patre procedit. At Spiritum, qui à Patre procedit, personam esse Græci non dubitant.

Rursus Joan. xvi. 14. habetur: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt; Propterea dixi: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Plura hic occurrunt notanda. Ac primo: Spiritus Sanctus accipit esse à Filio. Quid enim accipere potest Divinus?

vina Persona, cui essentia est quidquid habet? Sed recipere esse idem est ac procedere. Procedit ergo Spiritus Sanctus à Filio. Deinde: propterea dixit Christus Dominus, *De meo accipiet, & annuntiabit vobis, quia omnia quæ habet Pater sunt ipsius Filii.* Quare si Pater habet de sua essentia, ut Spiritus Sancti principium sit; similiter hoc habet Filius. Rursus Divina Persona si habeat ab altera quidquid annuntiat, habet ab eadem extantiam: unde enim est in Divinis audientia, inde est & essentia: Spiritus Sanctus accipit à Filio, ut futura annuntiet; Ergo à Filio recipit etiam ut sit. Demum λαμβάνειν hic non potest alium habere sensum quàm audire quæ loqui debeat, & quasi μανθάνειν discere, ut Prov. 1. 3. & Deut. xxxii. 2. Habet ergo Spiritus Sanctus à Filio Sapientiam. In Deo autem Sapientia & essentia idem sunt. Igitur, &c.

6. Græcorum instantia eluditur.

Nil efficit Græcorum responsio, qui asserunt Spiritum Sanctum accipere essentiam, divinitatem, ac Sapientiam à solo Patre, non à Filio; & ea verba ἐκ τῆς ἐμῆς λαμβάνειν, *De meo accipiet*, reddenda esse, *De Patre meo*. Nam disertè ipse Dominus sententiam suam explicat dicens: *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, &c.* Si ergo Spiritus Sanctus procedit à Patre, & quidquid habet Pater habet & Filius, sola excepta Paternitate, quæ propter relativam oppositionem ipsi Filio nequit communicari; necesse est, ut Spiritus Sanctus procedat etiam à Filio: alias frustra Christus ea verba protulisset. Sed vide Literas Unionis Eugenii IV. Atque hæc Latinorum Responsio variis perantiquis sacrorum Bibliorum versionibus roboratur, ut Persica, quæ legit: *A me accipiet*: Arabica, quæ habet: *Nam accipiet de eo, quod meum est*: Aethiopica: *Totum quod habet, meum est*: Syriaca: *Quippe qui de me accipiet.* Ut Tom. v. Polygl. Waltonianæ p. 488. & seq.

7.

Secundo probatur istud Ecclesiæ Latinæ dogma clarissimorum Græcorum auctoritate. Inter hos Epiphanius in Ancorato disertè scribit: Χριστός ἐκ τοῦ πατρὸς πιστεύεται θεός ἐκ θεῶν, & τὸ πνεῦμα ἐκ τῶν χειρῶν, ἢ παρ' ἀμφοτέρων, *Christus ex Patre creditur, Deus de Deo, & Spiritus ex Christo, aut ex ambobus.* Et Hæresi 74. τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα παρ' ἀμφοτέρων, πνεῦμα ἐκ πνεύματος. Sanctus autem Spiritus ex ambobus, Spiritus ex Spiritu. S. Cyrillus in Joëlem cap. 2. Καὶ ἐκ θεῶν κατὰ οὐσίαν ὁ υἱὸς (γενένηται γὰρ ἐκ θεῶν, & πατὴρ) ἰδίον αὐτοῦ τὸ, & ἐν αὐτῷ, & ἐξ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα ἐστίν. *Et ex Deo qui-*

dem secundum naturam Filius (genitus est enim ex Deo, & ex Patre) Proprius autem ipse, & in ipso, & ex ipso Spiritus est. Et lib. 14. Thesauri: Ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς & τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα, & statim, ἀπὸ τοῦ δὲ ἐκ πατρὸς & υἱοῦ. *Quoniam ex essentia Patris, Filiique Spiritus. Qui procedit ex Patre & Filio.* S. Basilii in 3. contra Eunomium ait: παρὰ αὐτοῦ ἐῖναι ἔχον, & παρ' αὐτοῦ λαμβάνον, & ἀναγγέλλον ἡμῖν, & ὁμοῦς ἐκείνης τῆς αἰτίας ἐξημύσων, *Ab ipso habens esse, & ab ipso accipiens, & annuntians nobis, & omnino ex illa causa pendens.* Plura vide apud Leonem Allatum in defensione Synodi Ephesinæ, Joannem Beccum, Manuelem Galecam, Petavium, &c.

Græcorum responsio est: Epiphanium intelligendum esse de donis, non de Persona Spiritus Sancti: Cyrillum affirmare Spiritum Sanctum proprium Filii ratione Consubstantialitatis: Textum ex Basilii productum ex mendoso, & falsato Codice esse depromptum. Id Marcus Ephesius in Florentino Concilio conatus est demonstrare tum ex aliorum Codicum lectione, tum ex scopo Basilii, qui scribens adversus Eunomium, nunquam Spiritum Sanctum appellat in Trinitate ordine tertium, & natura secundum à Filio, nisi ex sententia Eunomii. Adit Andronicus Camaterus, neque Basilium, neque Athanasium in suis contra Sabellium & Arium libris alium fontem & originem divinarum personarum agnoscere, praterquam Deum Patrem.

Hæc omnia commentitia sunt, neque causam juvant Græcorum. Quippe Epiphanius Patris, Filiique nomine personas designat, & his duobus Spiritum Sanctum, nempe tertium adnectit. Oportet ergo, uti Pater & Filius personæ sunt, ita & Spiritum Sanctum personam intelligamus. Deinde explicat ibidem Spiritus Sancti originem ac relationem, quæ proculdubio notæ sunt personarum. Ac Præterea non rectè dicitur, Spiritus Sancti dona esse ab ambobus, cum sint etiam ab ipso Spiritu, & quidem peculiari quadam attributione. Cyrilli autem verba non patiuntur Græcorum commentationem, tum quia asserit manifeste à Filio Sanctum esse Spiritum; tum etiam quia nullibi Filium aut Patrem affirmavit proprium esse Spiritus Sancti: postremo quia Consobstantialitas præstat, ut divinarum Personarum sit una substantia, non ut una Persona sit propria alterius, sive ex altera, quomodo scribit Cyrillus. Basilii testimonium genuinum esse adversus Marcum Ephesium ostendit in Florentina Synodo Joannes inelyti

8. Græcorum instantia.

9. Solutio.

incluti Predicatorum Ordinis Theologus ex vetustissimo Ms. exarato longe ante exortam de Spiritu Sancto procedente à Filio quæstionem, & Romam à Cardinale Nicolao Cusano Constantinopoli asportatum: ex quo Græcos, non Latinos Basiliensis scripta corrupisseprehenditur. Et quidem D. Basilius facere Spiritum Sanctum ordine à Filio secundum, liquet ex Epistola ejus trecentesima ad Canonicas, de qua consule clarissimum Petavium tom. 2. lib. VII. cap. III. num. XVI. Contra Camæterum denique clamant clarissima Græcorum PP. testimonia; quibus etiam hæ responsiones, & Dogma ipsum firmatur. Nam Athanas. Orat. de Incarnat. appellat Filium *Fontem S. Spiritus*, τὸν ἡδὺν τὴν πηγὴν τῆς ἁγίας πνεύματος. Idem Basilius tradit in 2. contra Eunomium, vocans Filium πηγὴν ζωῆς, *Fontem viæscum*. Atque beatissimus Joan. Chrysostomus. hom. in Mysterium Baptismi. ait: Σωτὴρ δεικνύων αὐτὸν πηγὴν ζωῆς ἢ ὕδαρ ζωῆς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. *Salvator ostendit se ipsum fontem vitæ, aquam vero vivam Spiritum Sanctum*. Pater tamen potiori jure dicitur πηγὴ, *Fons*, quoniam fons aquam ex se ipso scaturire facit, non aliunde.

10.
Argumentum 2. ex
PP. Latinis.

Tertio probatur ex Patribus Latinis, quos Oecumenicæ Synodi à Græcis receptæ consecrarunt, & qui ea floruerunt ætate, qua Occidentales à Græcis tanquam veri Catholici habebantur: unde non est, cur Refractarii horum Sanctorum auctoritatem debeant excutere. Ambrosius ergo in lib. 1. de Sp. Sancto cap. x. *Spiritus quoque Sanctus*, inquit, *cum procedit à Patre, & Filio, non separatur à Patre, non separatur à Filio*. S. P. Augustinus Tract. 99. in Joannem: *Cur ergo non credamus, ait, quod etiam de Filio procedat Spiritus Sanctus, cum Filii quoque ipse sit Spiritus?* Et Leo Magnus, cujus doctrinam generalis quarta Synodus appellavit *ἐκδοξίαν*, *Columnam fidei Orthodoxæ*, Ep. 93. scribit: *Alium esse qui genuit, alium qui ab utroque procedit*. Cum Græci hanc esse fidem Latinorum Patrum ultro profiteantur, nec non statutum hoc dogma à Synodo Lateranensi IV. Lugdunensi II. & Florentina pro hæc præfer-

tim causa convocata, necesse non est, ut hæc longiori oratione complectamur.

Postremo Theologicis rationibus roboratur Assertum. Harum prima sit. Quæcunque habet Pater, sola excepta ratione Ingeniti, habet & Filius. Hoc siquidem ait ipsemet Christus in Evangelio, & contestantur PP. Græci, Damascenus VII. Cap. Operis Theologici, Nazianzenus Orat. in Pentecost. & communiter alii. In tantum vero ratio Ingeniti, sive Paternitas non communicatur Filio; quia cum eo opponitur relative, ut dicam lib. IX. Si ergo quid habet Pater, πᾶν τῆς ἀγενεσίας, habet & Filius, profecto etiam ipse hoc habet, ut Spiritus Sancti principium sit. Accedit altera. Salvatur in Filio proprietas Unigeniti, quoniam immediate & proxime est ab uno, nimirum à Patre, ut docet Greg. Nyssenus in lib. ad Ablavium, & in Epist. tertia, & quadragesima S. Basilius. Igitur si Spiritus Sanctus procederet immediate & proxime à solo Patre, haberet & ipse rationem geniti, neque ullum esset inter Divinam generationem, processionemque discrimen. Tertia est ratio, (quamquam de hac non omnes Latini consentiunt,) quod sublata processione, seu oppositione originis, Spiritus Sanctus non distingueretur à Filio; cum in Divinis omnia sint unum, ubi non intervenit mutua relatio: at de hac iterum est disputandum. Denique: prima & immediata operatio Patris est Generatio, per quam constituitur Pater, & hujus operationis terminus est Filius. *Spirare* autem non est operatio prima, sed ratione nostra ipsam generationem consequitur; est tamen essentialis, quemadmodum est generatio, & connotat terminum substantialem, nempe Spiritum Sanctum. Sed necesse est Filium consortem esse cujusque operationis essentialis, quæ non est prima seu generatio; Ergo necesse est, ut Filius sit consors cum Patre hujus operationis, quæ est productio Spiritus Sancti. Minor probatur quandoquidem habet Filius cum essentia, quidquid essentialis est, ut ex dictis, & per se satis est manifestum.

II.
Argumentum 3. ex
ratione Theologica.

CAPUT XVIII.

Continet Græcorum contra Latinos Argumentationes.

SUMMARIUM.

à num. I usque ad 15. occurrunt Græcorum oppositionibus.

R. P. Berti Theol. Tom. II.

L 2

GRÆCI